

Brussel ging vreemd en zijn boerendochter heet Bruxelles

BRUSSEL/BRUXELLES – ‘Onze’ Brusselse spruiten, witloof en wafels zijn wereldberoemd, om nog maar te zwijgen van Manneken Pis en Toots Thielemans. Maar terwijl we nu vooral onze delicatessen en artiesten als ambassadeurs uitsturen, durfden we vroeger weleens armoede te exporteren. Vele duizenden uitgehongerde Vlamingen zochten aan het eind van de negentiende eeuw hun geluk aan de andere kant van de oceaan. Een aantal van hen belandde in het ruwe Manitoba, Canada. Drie weken lang dwalen wij van Brussel Deze Week als een herenboer over onze verre landerijen, om het verleden op te graven en het heden te verkennen. De Oude Belgen: ze bestaan! Ze spreken zowaar Belgs. *Broek-sell, here we come.*

Van onze medewerker
Francis Marissens

francis.marissens@bdw.be

Laat er geen verwarring over bestaan: Bruxelles is Brussel niet. Veel kleiner, veel landelijker vooral. Een klein dorpje ergens te velde in Manitoba. Een onderdeel van de Rural Municipality of Lorne, de fusiegemeente zeg maar. Het Brussels gewest in het klein?

Van Laken naar Bruxelles, ik heb er zowaar een paar vliegtuigen voor nodig. En een landingsbaan in Winnipeg.

Winnipeg is de grootste stad van Manitoba, een landelijke provincie in hartje Canada. Het is ook de geboortestad van Neil Young en de thuishaven van de Blue Bombers Football Club. Ik heb er via internet een kamer geboekt in Mary Jane's Place, een plaatselijke *bed & breakfast* in een oud, charmant herenhuis. Mary Jane en Jack zijn de uitbaters. Een bejaard koppel vol levensvreugde en warme interesse. En mijn reis begint goed: Mary Jane heet eigenlijk Marie-Jeanne en is afkomstig van Moerkerke bij Brugge. De familie Van Ryckeghem emigreerde naar Canada in 1948. Bijna een halve eeuw later dus dan de meeste Belgen die in Canada belandden. Jack heet overigens gewoon Jaak (Zonneveld). Een Nederlander die in 1951 aanspoelde. "Het is moeilijk om te

beschrijven wat er in die tijd door je heenging," zegt hij. "Vijftien jaar was ik toen. Tien dagen zaten we op de boot. Tien dagen zag je dus alleen maar water. En daarna nog drie dagen in de trein. En drie dagen lang zag je alleen maar bomen. Aan het eind van de rit had je het idee: nu kunnen we nooit meer terug, nu zien we ons dorp of stad en familie nooit meer terug. En dan overviel je het gevoel van ontheemding. Je was definitief in een andere wereld. Ten minste, dat *dacht* je toen. En nu... In acht uur sta je aan de overkant. Zo snel en extreem zijn de tijden veranderd."

Belgian Club

In Winnipeg krijg ik al een voor-smaakje van wat me in Bruxelles te wachten staat. Want ook hier hebben behoorlijk wat Belgen rondge-

getint. Met onder meer de ooit zo befaamde Belgian Club.

De afgetakelde gevel van die blokkendoos nodigt allerminst uit om binnen te lopen. Het heeft van buitenaf wat van een louche bar. Maar dat is deze Club allerminst. En binnenin ziet ze er helemaal niet verlept of vervallen uit. De robuuste, luxueuze toog straalt nog altijd prestige uit. Het is een mooie, grote ruimte, nogal taverneachtig aangekleed, maar best wel stijlvol. Het geheel ademt nostalgie uit, melancholie ook, mede door het duistere karakter. Hier valt immers geen buitenlicht binnen. Dat mocht vroeger ook niet: in cafés waar alcoholische dranken genuttigd werden, mochten geen ramen zitten. Men wilde absoluut vermijden dat minderjarigen naar binnen zouden kunnen kijken. Pas de jongste jaren worden de Canadese wetten en gebruiken stilaan soepeler en zie je in de binnenstad zowaar mensen op een terrasje een pint drinken. Al is het ook nu nog altijd niet evident voor een café of restaurant om een alcoholvergunning te verkrijgen.

De Belgian Club (die in 1905 werd gesticht) was destijds een echt buitenbeentje. Men wist al snel een (nochtans toen erg zeldzame) tapvergunning te versieren, en bier bleek ook ginds het ideale bindmiddel voor de Belgische gemeenschap, die van ver afzakte en legendarische feesten aanrichtte.

Ook andere 'nieuwe Canadezen' konden de Belgische sfeer met schuim overigens wel smaken, zodat de Belgian Club een florissante vereniging werd, die ook een sociale voortrekkersrol opnam en mee het (katholiek getinte) welzijnswerk financierde. De Kerk (en haar Belgische pastoors) stampte in de pioniersjaren overigens flink wat structuren uit de grond waar Belgische

"Ja, ik ben fier op mijn Belgische afkomst. Kijk maar naar mijn sleutelhanger: een tricolor exemplaar." © Francis Marissens

Hearts Society), een soort van coöperatieve bank die de (aanvankelijk) Belgische leden kredieten verleende en hen bijstond in financieel moeilijke tijden (www.belgiancu.mb.ca). De Belgische Sacred Heart-kerk in

vlag halfstok hangt, maar de namen op de kerken liggen niet. Bijna allemaal Vlaamse (en Waalse) namen: De Clercq, Van De Keere, De Jong, De Vriendt, Verplaetse, Desmet, Bockstaal, Huyghe, Blomme, 'Snowwaert', het toepasselijke Van De Kerckhove en ga zo verder. Ze liggen allemaal in Canadese bodem.

Bloed is dikker dan water

Joseph De Pape is zonet tachtig geworden. *Joe* groeide op in Bruxelles, maar hij woont nu in Winnipeg. Een imposante man, ook nu nog op deze leeftijd. Hij spreekt Engels. Maar ook nog Nederlands. Of liever: West-Vlaams. De band met het België van zijn ouders is gebleven.

"Vroeger hadden we hier in St. Boniface de Belgische Sacred Heart-kerk. Die werd in 1917 gebouwd, maar nu is ze weg. Afgebroken. Dat hebben we te danken aan onze Belgische bisschop hier, Antoine Hacault. Een Waal, weet je wel, en deze parochie was van oorsprong Vlaams en is later veranglicaniseerd. Die kerk interesseerde hem dus niet en hij liet ze verkrotten. Zodat ze nadien moest worden afgebroken. Nu rest er ons alleen nog het kerkhof."

"Mijn vader hield een dagboek bij van zijn reis naar Canada. Dat wordt bewaard in de provinciale archieven van Manitoba. Hij leerde al snel Frans en Engels. In het landelijke Bruxelles, 'all by himself' en via correspondentie. Door de jaren groeide hij een beetje uit tot leider. Hij kreeg een politiefunctie en later een taak als vrederechter. En hij was een raadslid."

"Mijn vader heeft na verloop van tijd zijn boerderij verkocht. Hij werd een van de allereerste agenten van de Wawanesa Insurance Company, nu een megabedrijf. Zelfs op zijn trouwdag verkocht hij een aantal verzekeringen."

"Ja, ik ben fier op mijn Belgische afkomst. *Blood is thicker than water*, weet je. Kijk maar naar mijn sleutelhanger, een tricolor exemplaar. En de 'Brabançonne' en het 'Onze Vader' zing ik nog in het Belgs (lees: Vlaams). Thuis geleerd, van mijn moeder."

"Vroeger was het natuurlijk niet allemaal een pretje in en rond Bruxelles. Er was nog geen sprake van elektriciteit, en alles was nog omringd door bos. Dus moest het land eerst ontbost worden. Pas dan kon je beginnen te boeren. En alles met de hand. Hard labeur, maar ook hier stonden de Vlamingen aangeschreven als harde werkers. Op het veld

moest je het toen doen met ossen en paarden. Vanaf de jaren twintig kwamen de eerste tractoren eraan te pas. Maar dan kwamen er nog de *depression years*, de jaren dertig."

"Een tijdje geleden kwam er nog een bus langs met Vlaamse landbouwers. Die kwamen op prospectie en waren echt heel geïnteresseerd. Maar ze waren allemaal bang voor één ding: de harde winters. Terwijl we nu goede huizen en warme kle-

ren hebben, verdorie. Speciale parka's bijvoorbeeld; de eerste generatie emigranten had die niet in hun tijd. Wie toen in het noorden ging werken, werd beter betaald. Vergeet niet dat er in Canada vijftig graden verschil kan zijn tussen het koudste en het warmste gedeelte van het land." Zelf heeft Joseph De Pape maar negen jaar geboerd op het familiebedrijf in Bruxelles. Hij kreeg problemen met de rug en ging werken voor de Manitoba Agricultural Credit Corporation. "Ik stond in voor leningen aan boeren, ik moest dossiers samenstellen en diende overal te gaan schatten hoeveel het land en de boerderij, inclusief alle materiaal en bezittingen, waard waren. 28 jaar lang heb ik dat gedaan. Mijn dochter Charlene doet nu vergelijkbaar werk voor dezelfde maatschappij. Alleen heeft zij al verder geschopt. Ze is de *chief executive*. De grote baas van de afdeling, zeg maar."

In 1944, op achttienjarige leeftijd, liet Joe De Pape zich inlijven bij de Canadian Navy. "Ik ben dus een 'oorlogsveteraan', maar bij de actieve strijd was ik niet betrokken. Neen, ik vocht niet voor België, maar voor Canada. Maar ik voelde me wel in de eerste plaats Belg. 'Fighting for Canada, feeling Belgian,' zo is het altijd geweest. Mijn zonen nemen de belangstelling voor de *heritage* over. Ik heb het hen nooit opgedrongen. *I didn't rub it in*. Mijn dochters hadden die interesse bijvoorbeeld niet. Geen probleem. Maar nu ook al enkele kleinzonen zich op het internet gooien om meer te weten te komen over de De Papes, ben ik best wel trots. En ze gaan ver terug. Blijkbaar bestond er in de jaren 1500 zelfs een Deense koningin die Marguerite Pape heette."

"Zelf ben ik nooit naar België afge-zakt. Daarmee ben ik de enige van de familie, denk ik. Niet dat ik niet wilde, maar het is er nooit van gekomen. *Too busy*, te druk, denk ik. In juli 2005 is er een grote De Pape-reünie in Vlaanderen, maar ik denk niet dat ik eraartoe ga. Mijn vrouw Raymonde sukkelde met artritis,

en dus blijf ik maar waar ik ben." "Afen toe rij ik weleens naar Bruxelles terug. Mijn neef Maurice Simoens woont er nog. Maar voor de rest is van mijn generatie zowat iedereen dood. Vroeger woonden er nog tot achthonderd inwoners, Bruxelles op zijn hoogtepunt, net voor ik geboren was. En St. Alphonse, het dorpje verderop, dat was pas helemaal Belgisch."

Joseph 'Joe' De Pape is geboren in 1925 in Bruxelles, Manitoba, op de homestead, de

boerderij die er door zijn ouders uit de grond is gestampt. Vader August De Pape (Lembeke) kwam op 23-jarige leeftijd in 1893 naar Canada nadat hij een reeks artikels gelezen had in een Brusselse krant (van de hand van Louis Hacault). Hij deed de prospectie voor zijn ouders, broers en zussen, die een jaar later overkwamen. August en Augusta kregen twaalf kinderen, waarvan er twee als baby stierven. Drie meisjes gingen in het plaatselijke ursulinenklooster. Joseph is de jongste van de tien overlevende kinderen. Hij trouwde in 1949 met Raymonde Labossière (van Frans-Canadese afkomst), en samen wonen ze nu in St. Boniface, het historische Frans-Belgische voorstadje van Winnipeg. Over Christian, een kleinzoon van Joseph en Raymonde, wordt momenteel een CBS-documentaire gedraaid. Hij maakt naam als fashion designer.

Broeksell

Bruxelles ligt op zo'n honderd tachtig kilometer van Winnipeg. Die afstand overbrug ik met een Greyhound-bus. Elke dinsdag en vrijdag vertrekt er vanuit Winnipeg een bus richting Brandon, en die doet ook Holland aan. En Holland, geef toe: dat kan niet ver van Bruxelles zijn. Een enkele reis kost me 19,78 dollar of ongeveer 13,40 euro (www.greyhound.ca). Reizen met de trein is in Canada een pak duurder en veel minder mobiel. De spoorwegen, die vroeger aan de basis lagen van de ontwikkeling van Canada, raken in onbruik. Traag, duur en vooral: iedereen rijdt met de wagen. Ik stap af in Holland. Anna Hacault, de vrouw bij wie ik een tijdje mag logeren, had me nog gemaald dat

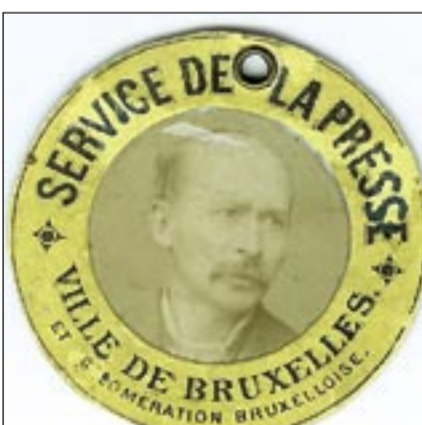
Dit jaar viert de Belgian Club van St. Boniface, een voorstadje van Winnipeg, haar honderdjarige bestaan. Inbev (het voormalige Interbrew), dat ook Canada's grootste brouwerij Labatt heeft opgekocht, zou hier best weleens mogen investeren: geef dit gebouw een fikse opknappbeurt, voer een hippe promotie en maak er verdorie een ambassade van de Belgische bieren van.

hangen. En ze doen dat nog altijd, zij het wat meer verspreid, minder zichtbaar. Vooral de voorstad St. Boniface is (naast Frans ook) tricolor

emigranten op konden terugvallen. Zo werd ook de Belgian Credit Union opgericht (lang opererend onder de naam *Belgian Sacred*

St. Boniface bestaat niet meer. Te loor gegaan en afgebroken. Maar er is wel nog het Belgische kerkhof. Niet dat er ergens een tricolore

De geschiedenis van Bruxelles

Aan het eind van de negentiende eeuw waren behoorlijk wat Vlaamse en Waalse boeren de honger en de miserie moe en trokken ze overzee. Naar Amerika en Canada, op zoek naar grond en werk. De povere bezittingen in België werden verkocht. Met wat steun links en rechts kon er meestal net een kaartje voor de stoomboot van af. Enkele reis.

De landbouwers – in België meestal kleine pachters die op door erfissen versnipperde kleine kavels werkten – kregen van de Canadese overheid een flinke lap grond toegewezen. Zo'n *homestead* was ongeveer 160 acres of zo'n 64 hectare groot. En nagetoe gratis. Er zat wel een addertje onder het gras. Alhoewel, *gras*: de provincie

Manitoba was nog helemaal bebost en de streek nauwelijks bereikbaar. Bovendien dienden de boeren vijftien acres (zes hectare) te ontginnen in drie jaar tijd, en twee gebouwen recht te trekken, blokhutten meestal. Pas dan mocht men zich eigenaar noemen en kon de nieuwe landbouwgrond vruchten afwerpen. Het ontbossen diende met de blote hand te gebeuren. Geen kettingzagen of bulldozers in die tijd, alleen een bijl en een spade.

De Fransman Narcisse Gaucher was in 1882 de eerste die zich met zijn gezin in de streek van het latere Bruxelles kwam vestigen. Al snel volgde een tiental andere families. Alphonse Baccus was in 1888 de eerste die er rechtstreeks

uit België aanspoelde. Hij was afkomstig van Grand-Menil in de provincie Luxemburg, en nog heel wat anderen uit de streek van Halanzy zouden volgen. Maar ook Vlamingen vonden stilaan hun weg, meestal vanuit de regio rond Oudenaarde, Brakel, Geraardsbergen en Maldegem.

En dan kwam Louis Hacault langs, een Brusselse journalist van de katholieke krant *Le courrier de Bruxelles*. In 1890 reisde hij drie weken lang door de streek, en in zijn brieven aan de krant schreef hij enthousiast over de Belgen in Canada.

Twee jaar later emigreerde Hacault samen met vrouw en zes van zijn kinderen definitief en had hij door een oproep in zijn krant ook een

Vlaamse priester uit Brussel meegerekend. Gustaaf Willems zou er zich ontfemen over de nieuwe Sint-Gerardparochie.

Eind juni 1892 legde aartsbisschop Taché in St. Boniface (Winnipeg) de grenzen vast van het dorp dat hij *Bruxelles* doopte, om al de Belgen ter plaatse blijvend aan hun geboorteland te herinneren en omdat pastoor Willems uit Brussel kwam. Maar ook uit dank aan de (Brusselse) Dames de l'Adoration, die hem een pak kerkgewaden hadden geschenken.

De kerk zou overigens nog actief promotie maken in België om nog meer landgenoten naar Manitoba te krijgen en onder meer de (katholieke) kolonie in St. Alphonse en Bruxelles te versterken.